

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

www.llyw.cymru

Gwaredu Gwastraff Ymbelydrol Uwch ei Actifedd yn Ddaearegol: Ymgysylltu â'r Gymuned a Phrosesau Lleoli

Dyddiad cyhoeddi: Rhagfyr 2015

Cyflwyniad

- i. Ar 19 Mai 2015 cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ddatganiad yn mabwysiadu polisi ar gyfer gwaredu¹ gwastraff ymbelydrol uwch ei actifedd (GUA) yn ddaearogol². Roedd y ddogfen bolisi yn cynnwys y rhesymau pam yr oedd Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu'r polisi hwn a'r cefndir i hynny.
- ii. Er bod Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu polisi ar gyfer gwaredu daearogol, nid yw hyn yn golygu y caiff cyfleuster gwaredu daearogol (CGD) ei leoli, o reidrwydd, yng Nghymru.
- iii. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn mai dim ond ar sail partneriaeth wirfoddol â chymuned neu gymunedau sy'n barod i ddechrau trafod y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer CGD ac os caiff y trafodaethau hynny eu cwblhau'n llwyddiannus y gellir gweithredu gwaredu daearogol yng Nghymru; proses a all gymryd mwy na degawd. Ochr yn ochr â thrafodaethau cymunedol bydd y datblygwr hefyd yn cynnal y gweithgareddau dethol safle a nodweddion safle yn ystod y cyfnod hwn. Yn ystod y cyfnod hwnnw ni ddisgwylid i gymuned a allai gynnig lleoliad wneud unrhyw benderfyniadau terfynol a gallai dynnu'n ôl unrhyw bryd, a fyddai'n rhoi terfyn ar y broses leoli ar y safle hwnnw. Byddai trafodaethau yn cael eu dilyn gan brawf o gefnogaeth y cyhoedd lle y byddai angen canlyniad cadarnhaol er mwyn i CGD fynd rhagddo. At hynny, byddai Llywodraeth Cymru am gael sicrwydd y gellid datblygu unrhyw leoliad arfaethedig ar gyfer CGD yn ddiogel a chan ddiogelu iechyd pobl a'r amgylchedd yn briodol.
- iv. Hefyd ar 19 Mai 2015 cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ("yr ymgynghoriad"³) yn ceisio barn ar y prosesau y gellid eu defnyddio

¹ Mae polisi Llywodraeth Cymru yn cyfeirio at fabwysiadu polisi ar gyfer gwaredu gwastraff ymbelydrol. Mae gwaredu yn wahanol i storio: mae storio yn awgrymu bod angen ymyrryd ymhellach yn y gwaith o reoli'r gwastraff drwy e.e. ailbecynnu neu gludo'r gwastraff er mwyn ei waredu'n derfynol. Pan gaiff gwastraff ei waredu, er y gellir darparu ar gyfer monitro neu ymyrryd ymhellach, ni osodir unrhyw ofyniad ar genedlaethau'r dyfodol i ymyrryd ymhellach â'r gwastraff ar ôl iddo gael ei osod. Defnyddir yr un ystyr yn yr ymgynghoriad hwn â'r un yn y ddogfen bolisi.

Polisi Llywodraeth Cymru ar Reoli a Gwaredu Gwastraff Ymbelydrol Uwch ei Actifedd. Mai 2015.

<http://gov.wales/docs/desh/policy/150519-policy-on-the-management-and-disposal-of-higher-activity-radioactive-waste-cy.pdf>

² Yn nogfen bolisi Llywodraeth Cymru defnyddir y term GUA i gwmpasu'r mathau o wastraff ymbelydrol sy'n gyfystyr â GUA (gwastraff lefel uchel, gwastraff lefel ganolraddol a rhywfaint o wastraff lefel isel), gweddillion tanwydd, os datgenir eu bod yn wastraff a deunyddiau eraill na ddatgenir eu bod yn wastraff ar hyn o bryd ond y gellid datgan eu bod yn wastraff yn y dyfodol, ac mae'n cynnwys GUA a gweddillion tanwydd o orsafoedd ynni niwclear newydd. Defnyddir yr un ystyr yn y papur hwn.

³ Llywodraeth Cymru, Ymgynghoriad ar Waredu Daearegol o Wastraff Ymbelydrol Uwch ei Actifedd: Ymgysylltu â'r Gymuned a Phrosesau Gweithredu, Mai 2015

<http://gov.wales/consultations/environmentandcountryside/geological-disposal-of-higher-activity-radioactive-waste-community-engagement-and-implementation-processes/?status=closed&lang=cy>

i leoli CGD yng Nghymru, a llywio'r trefniadau ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad. Roedd yr ymgynghoriad yn cynnwys yr opsiwn a ffefrir o fabwysiadu trefniadau ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad sy'n gydnaws â'r rhai sy'n cael eu datblygu ar gyfer Lloegr a Gogledd Iwerddon, ar yr amod eu bod yn gydnaws ag anghenion cymunedau yng Nghymru ac anghenion Cymru gyfan.

Y papur hwn

- v. Mae Pennod 1 o'r papur hwn yn nodi'r cefndir i bolisi Llywodraeth Cymru ar drefniadau ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad, a chynigion ar gyfer datblygu'r trefniadau hynny ymhellach.
- vi. Mae Pennod 2 yn rhoi gwybodaeth am brosesau ymgysylltu â chymunedau, amserlenni tebygol ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad a threfniant ar gyfer cefnogi a darparu gwybodaeth i gymunedau er mwyn sicrhau y gallant gynnal trafodaethau ar sail gyfartal.
- vii. Cyn mabwysiadu'r polisi a nodir yn y papur hwn gwnaeth Llywodraeth Cymru ystyried yn ofalus yr ymatebion a gafodd i'r ymgynghoriad yn ogystal â thystiolaeth arall. Mae dadansoddiad Llywodraeth Cymru o'r ymatebion a'i hystyriaeth o'r prif themâu a gododd wedi cael ei gyhoeddi ar wefan Llywodraeth Cymru ynghyd â'r ymatebion llawn a gafwyd (oni fydd yr ymatebydd wedi gofyn i ni beidio â gwneud hynny)⁴ a rhestr lawn o'r cwestiynau.

⁴ <http://gov.wales/consultations/environmentandcountryside/geological-disposal-of-higher-activity-radioactive-waste-community-engagement-and-implementation-processes/?status=closed&lang=cy>

Pennod 1 Polisi Llywodraeth Cymru ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a phrosesau lleoli ar gyfer cyfleuster gwaredu daearegol yng Nghymru

Cefndir

1.1 Mae gwaredu gwastraff ymbelydrol yn fater datganoledig: mae Llywodraeth Cymru yn gyfrifol am benderfynu ar y polisi i waredu gwastraff ymbelydrol yng Nghymru. Ym mis Mai 2015 cadarnhaodd Llywodraeth Cymru bolisi ar gyfer gwaredu gwastraff ymbelydrol uwch ei actifedd (GUA) yn ddaearegol gan adlewyrchu ei chyfrifoldebau datganoledig am y mater hwn. Nodir y rhesymau dros fabwysiadu'r polisi hwn yn y datganiad polisi a'r cefndir i hynny.⁵

1.2 Mae polisi Llywodraeth Cymru yn pwysleisio mai dim ond os bydd cymuned yn fodlon cynnig lleoliad y gellir lleoli CGD ar gyfer GUA yng Nghymru. Felly, dim ond os bydd cymuned neu gymunedau yn barod i gynnal trafodaethau â Llywodraeth Cymru a'r datblygwr, Radioactive Waste Management (RWM).

Ymgynghoriad cyhoeddus

1.3 Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ar 19 Mai 2015 ("yr ymgynghoriad"⁶) yn gofyn am sylwadau ar gynigion ar gyfer y trefniadau o ran ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad.

1.4 Nododd yr ymgynghoriad yr opsiwn a ffefrir gan Lywodraeth Cymru o fabwysiadu trefniadau ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad sy'n gydnaws â'r rhai sy'n cael eu cynnig ar gyfer Lloegr a Gogledd Iwerddon, ar yr amod bod Llywodraeth Cymru yn fodlon bod y trefniadau hynny yn gyson ag anghenion cymunedau yng Nghymru ac anghenion Cymru gyfan. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod mabwysiadu trefniadau cytûn yn cynnig manteision amlwg gan gynnwys effeithlonrwydd wrth ddefnyddio adnoddau a darparu gwybodaeth gyson gan osgoi unrhyw ddryswch posibl felly a'r canfyddiad bod cymunedau yn cael eu trin yn wahanol.

1.5 Rhoddodd yr ymgynghoriad fanylion am y wybodaeth a fyddai ar gael i gymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad er mwyn eu galluogi i wneud penderfyniadau hyddysg. Rhoddodd fanylion hefyd am y lefelau cymorth a fyddai'n cael eu darparu i alluogi cymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad i gymryd rhan mewn unrhyw drafodaethau fel partneriaid cyfartal. Nododd y papur ymgynghori y byddai angen prawf o gefnogaeth y cyhoedd cyn gwneud

⁵ Polisi Llywodraeth Cymru ar Reoli a Gwaredu Gwastraff Ymbelydrol Uwch ei Actifedd. Mai 2015.

<http://gov.wales/docs/desh/policy/150519-policy-on-the-management-and-disposal-of-higher-activity-radioactive-waste-cy.pdf>

⁶ Llywodraeth Cymru, Ymgynghoriad ar Waredu Daearegol o Wastraff Ymbelydrol Uwch ei Actifedd: Ymgysylltu â'r Gymuned a Phrosesau Gweithredu, Mai 2015

<http://gov.wales/consultations/environmentandcountryside/geological-disposal-of-higher-activity-radioactive-waste-community-engagement-and-implementation-processes/?status=closed&lang=cy>

penderfyniad terfynol ynghylch p'un a ddylid lleoli CGD mewn lleoliad penodol ai peidio ac y gallai cymuned dynnu'n ôl o drafodaethau ar unrhyw adeg hyd at y pwynt hwnnw. Pe bai cymuned yn tynnu'n ôl o drafodaethau byddai'r broses o fewn y gymuned honno yn dod i ben.

- 1.6 Rhoddodd yr ymgynghoriad fanylion hefyd am y buddsoddiad cymunedol a fyddai'n cael ei ddarparu yn ystod y trafodaethau yn ogystal â manylion ynghylch ad-dalu'r costau i'r gymuned o ganlyniad i'r trafodaethau a gynhaliwyd. Yn olaf, nododd yr ymgynghoriad y byddai buddsoddiad cymunedol ychwanegol sylweddol yn cael ei ddarparu pe bai penderfyniad terfynol i gefnogi CGD yn cael ei wneud gan y gymuned i gydnabod y ffaith y byddai'r gymuned a fyddai'n cynnig lleoliad yn darparu gwasanaeth i'r DU gyfan.
- 1.7 Daeth yr ymgynghoriad i ben ar 18 Awst 2015 a chawsom gyfanswm o 36 o ymatebion gan sefydliadau anllywodraethol *inter alia*, awdurdodau lleol, rheoleiddwyr, y diwydiant niwclear ac aelodau o'r cyhoedd o Gymru a thu hwnt. Mae Llywodraeth Cymru wedi ystyried yr ymatebion hyn yn ofalus.

Polisi Llywodraeth Cymru ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad

- 1.8 Yn yr ymgynghoriad, nododd Llywodraeth Cymru, ar yr amod bod y trefniadau a gynigiwyd ar gyfer Lloegr a Gogledd Iwerddon yn gydnaws ag anghenion cymunedau yng Nghymru, ac anghenion Cymru gyfan, ni allai weld unrhyw fantais mewn dyfeisio a mabwysiadu set wahanol o drefniadau. Er mwyn cael gwybod am ddatblygiad polisi yn y maes hwn cafodd Llywodraeth Cymru statws sylwedydd ar y Gweithgor Cynrychiolaeth Gymunedol (CRWG)⁷.
- 1.9 Yn seiliedig ar ystod o dystiolaeth, gan gynnwys ystyriaeth ofalus o'r ymatebion a gafwyd i'r ymgynghoriad, cred Llywodraeth Cymru y gall y trefniadau ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad, sy'n cael eu datblygu ar gyfer Lloegr a Gogledd Iwerddon, fod yn gydnaws ag anghenion cymunedau yng Nghymru ac anghenion Cymru gyfan. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn nad yw wedi cael cynigion hyfyw ar gyfer dewisiadau amgen a fyddai'n cynnig manteision dros fabwysiadu trefniadau sy'n gydnaws â'r rhai sy'n cael eu datblygu ar gyfer Lloegr a Gogledd Iwerddon.
- 1.10 Cydnabu Llywodraeth Cymru fod gwahaniaethau rhwng Cymru a Lloegr. Fodd bynnag, nid yw Llywodraeth Cymru yn gweld unrhyw fanteision mewn ceisio creu strwythurau gwahanol i Gymru ar yr amod bod y trefniadau sy'n cael eu mabwysiadu yn Lloegr yn gydnaws neu y gallant fod yn gydnaws ag anghenion cymunedau yng Nghymru. Nid yw cael trefniadau cydnaws o reidrwydd yn golygu bod yn rhaid iddynt fod yr un peth. Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i gredu, fel y nodwyd yn ei dewis opsiwn yn yr ymgynghoriad, y gellir rhoi trefniadau cydnaws addas ar waith. Bydd yn gweithio gyda'r Gweithgor Cynrychiolaeth Gymunedol (CRWG) a rhanddeiliaid eraill er mwyn sicrhau y caiff

⁷ <https://www.gov.uk/government/groups/implementing-geological-disposal-community-representation-working-group> (Saesneg yn unig)

anghenion penodol cymunedau yng Nghymru ac anghenion Cymru gyfan eu hystyried yn llawn wrth ddatblygu'r trefniadau ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a'r prosesau lleoli. Os yw'n fodlon y gellir rhoi trefniadau addas ar waith bydd Llywodraeth Cymru yn ymgynghori ymhellach ar gynigion manwl.

- 1.11 Bydd Llywodraeth Cymru felly yn ceisio mabwysiadu trefniadau sy'n gydnaws â'r rhai sy'n cael eu datblygu ar gyfer Lloegr a Gogledd Iwerddon. I'r perwyl hwn mae Llywodraeth Cymru wedi cael aelodaeth lawn o'r CRWG a bydd yn gweithio gydag Adran Ynni a Newid Hinsawdd y DU a Gweithrediaeth Gogledd Iwerddon er mwyn sicrhau bod y gwaith o ddatblygu polisiau a threfniadau yn y maes hwn yn diwallu anghenion Cymru.
- 1.12 Nid yw sicrhau bod trefniadau'n gydnaws yn golygu bod yn rhaid iddynt fod yr un peth: cred Llywodraeth Cymru y gall gwahaniaethau rhwng y gwledydd, fel y strwythur awdurdod lleol, neu anghenion yr iaith Gymraeg, gael eu hadlewyrchu o fewn fframwaith cyson. Felly mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod y gallai fod angen i drefniadau ar gyfer diffinio cymunedau yng Nghymru ac ymgysylltu â chymunedau, pe baent am gynnal trafodaethau am y posibilrwydd o gynig lleoliad ar gyfer CGD, fod yn wahanol o ran manylion i'r rhai a fyddai'n briodol yn rhywle arall yn y DU. Ni fyddai mabwysiadu dull gwahanol o ran manylion yng Nghymru o reidrwydd yn golygu y byddai'r dull cyffredinol a allai ddatblygu yn sgil gwaith CRWG yn anghydnaws o bosibl ag anghenion cymunedau yng Nghymru neu anghenion Cymru gyfan.
- 1.13 Bydd Llywodraeth Cymru yn datblygu gwaith yn y maes hwn ac yn ymgynghori ymhellach maes o law ynghylch cynigion ar gyfer ymgysylltu â chymunedau.

Pennod 2 Gweithio gyda chymunedau yng Nghymru

- 2.1 Mae'r bennod hon yn rhoi manylion am y gwaith sy'n cael ei ddatblygu gan y Gweithgor Cynrychiolaeth Gymunedol, ac y mae Llywodraeth Cymru yn cymryd rhan ynddo i baratoi ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad.

Polisi Llywodraeth Cymru

- 2.2 Mae Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu polisi ar gyfer gwaredu daearegol fel yr opsiwn hirdymor gorau ar gyfer rheoli gwastraff ymbelydrol uwch ei actifedd (GUA) er mwyn diogelu'r amgylchedd ac iechyd cenedlaethau'r dyfodol. Ers 2008 bu'n bosibl i gymunedau yng Nghymru geisio cynnal trafodaethau â Llywodraeth Cymru ynghylch y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer cyfleuster gwaredu daearegol (CGD).
- 2.3 Cred Llywodraeth Cymru mai dim ond mewn partneriaeth â chymunedau sy'n barod i ystyried cynnig lleoliad drwy drafodaethau agored a hyddysg y gellir gweithredu gwaredu daearegol yng Nghymru. Mae'n hanfodol bod y trefniadau a'r prosesau lleoli ar gyfer ymgysylltu â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad yn ategu'r dull partneriaeth hwn. Rhaid i gymunedau deimlo'n hyderus y bydd ganddynt y cymorth, y wybodaeth a'r amser sydd ei angen i wneud penderfyniadau cadarn ynghylch cynnal trafodaethau a gwneud penderfyniadau yn y pen draw ynghylch p'un a ddylid derbyn CGD ai peidio.
- 2.4 Ni yw Llywodraeth Cymru wedi nodi nac ystyried unrhyw safleoedd yng Nghymru lle y gellid, o bosibl, ddatblygu CGD. Gall cymunedau benderfynu'n wirfoddol a ydynt am gynnal trafodaethau ynghylch y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer CGD.

Diffinio cymunedau

- 2.5 Mae Cymru yn wlad o gymunedau cryf a hunaniaethau lleol cryf. Gan fod cymaint o wahanol hunaniaethau lleol yng Nghymru nid yw Llywodraeth Cymru am ragnodi'r hyn a fyddai'n gyfystyr â chymuned yn y cyd-destun hwn, yn enwedig o ran cymryd camau cychwynnol i geisio cynnal trafodaethau ynghylch cynnig lleoliad ar gyfer CGD. Er enghraifft, mae Llywodraeth Cymru o'r farn, yn y cyd-destun hwn y gallai "cymuned" gynnwys cyngor cymuned neu dref, ond na all fod yn gyfyngedig iddo. Fodd bynnag, o gofio'r rôl bwysig y mae cyngorau cymuned a thref yn ei chwarae yng Nghymru, mae'n ddymunol cynnwys cyngorau tref a chymuned yn yr ardal ar gam cynnar mewn unrhyw ddull gweithredu sy'n ceisio cynnal trafodaethau ynghylch y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer CGD. Er y gall fod amrywiaeth o

gyrff neu grwpiau lleol a allai fod yn awyddus i gymryd rhan mewn trafodaethau ynghylch y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer CGD mae Llywodraeth Cymru hefyd o'r farn na fydd unrhyw drafodaethau o'r fath nas cefnogir gan yr awdurdod lleol (h.y. cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol) yn debygol o lwyddo. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod gan awdurdodau lleol rôl ganolog i'w chwarae o ran cefnogi cymunedau yn ystod unrhyw drafodaethau ac, felly, ei bod yn hanfodol ymgysylltu'n gynnar ag awdurdodau lleol.

Gweithgor Cynrychiolaeth Gymunedol

2. 6 Mae gwaith ar ddiffinio "cymuned" yng nghyd-destun gwaredu daearegol yn mynd rhagddo yn y Gweithgor Cynrychiolaeth Gymunedol (CRWG). Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda CRWG er mwyn sicrhau yr ystyrir anghenion penodol cymunedau yng Nghymru a buddiannau ehangach Cymru. Yn benodol, bydd angen i CRWG gydnabod e.e. y strwythur awdurdod lleol un haen, gwahanol sydd yng Nghymru, yr angen i ymgysylltu â sefydliadau cymunedol ar raddfa ehangach, arwyddocâd y trefniadau cynllunio gwahanol yng Nghymru a phwysigrwydd y Gymraeg.
2. 7 Gwnaeth rhai ymatebion i'r ymgynghoriad nodi y dylai Llywodraeth Cymru aros nes bod CRWG yn gorffen ei waith cyn ystyried ei ddull ei hun o drefnu trefniadau ymgysylltu â chymunedau. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn ei bod yn fwy tebygol o fod yn effeithlon a chynhyrchiol os bydd yn cymryd rhan weithredol yng ngwaith CRWG. Ni fydd ymwneud â CRWG yn atal Llywodraeth Cymru rhag cynnig neu ymgynghori ar gynigion ar gyfer Cymru a all fod yn wahanol i'r rhai a gynigir ar gyfer rhannau eraill o'r Deyrnas Unedig. Mae paragraff 1.10 uchod yn nodi nad oes yn rhaid i drefniadau yng Nghymru fod yr un peth â'r rhai yn Lloegr neu Ogledd Iwerddon er mwyn bod yn gydnaws.
2. 8 Bydd Llywodraeth Cymru yn ymgynghori ar y cynigion sy'n deillio o'i waith ei hun gyda CRWG⁸.

Mae gweithgareddau CRWG yn cynnwys y canlynol, ond nid ydynt yn gyfyngedig iddynt:

- Datblygu dulliau o ddiffinio 'cymunedau' mewn ardaloedd sydd â diddordeb mewn dysgu mwy am CGD ac opsiynau ar gyfer sicrhau cynrychiolaeth gymunedol effeithiol.

⁸ Rhagor o wybodaeth am CRWG a'i waith ar gael yn:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/418360/CRWG_Terms_of_Reference.pdf (Saesneg yn unig)

<https://www.gov.uk/government/groups/implementing-geological-disposal-community-representation-working-group> (Saesneg yn unig)

- Diffinio rolau a chyfrifoldebau cynrychiolwyr cymunedol a dealltwriaeth o'r ffordd y gallai'r rolau hyn ddatblygu ochr yn ochr â'r broses o leoli CGD.
 - Datblygu opsiynau ar gyfer sicrhau bod gan bob lefel o lywodraeth leol lais yn y broses o leoli CGD.
 - Nodi beth yw'r ffordd orau o ddarparu cymorth i gymunedau i'w galluogi i chwarae rhan gyfartal mewn trafodaethau.
 - Sicrhau mwy o eglurder ynglŷn â phryd y gallai fod yn briodol ystyried cynnal prawf o gefnogaeth y cyhoedd a'r dull y gellid ei ddefnyddio i gynnal prawf o'r fath.
 - Datblygu opsiynau ar gyfer alldalu buddsoddiad cymunedol, gan gynnwys rheoli unrhyw becyn buddsoddi, asesu unrhyw geisiadau am arian a gallu cymunedau i ddylanwadu ar fuddsoddi yn eu hardaloedd daearyddol.
2. 9 Cadeirir CRWG gan yr Adran Ynni a Newid Hinsawdd, fel adran Llywodraeth ganolog y DU sy'n gyfrifol am y polisi gwaredu daearegol, ac mae ganddo aelodaeth graidd sy'n cynnwys arbenigwyr ym maes datblygu CGD, llywodraeth leol, y byd academiaidd ac adrannau perthnasol y Llywodraeth. Caiff aelodau craidd y gweithgor eu cefnogi gan unigolion a sefydliadau ychwanegol sy'n briodol i'r pynciau sy'n cael eu hystyried. Yn dilyn cyhoeddi'r datganiad polisi hwn mae Llywodraeth Cymru bellach yn aelod llawn o CRWG.
2. 10 Mae CRWG wrthi'n casglu tystiolaeth, ac mae wedi datblygu rhaglen waith. Caiff y rhaglen waith ei chyflawni mewn ffordd agored, tryloyw a chynhwysol a fydd yn cynnwys diweddariadau rheolaidd ac ymgynghoriad cyhoeddus ar gynigion os oes angen.
2. 11 Y bwriad yw y bydd y dull o ymdrin â chynrychiolaeth gymunedol yn cael ei ddiffinio'n glir yn 2016, pan ddylai'r camau cychwynnol ar y rhaglen sgrinio daearegol genedlaethol fod wedi cael eu cwblhau a byddant ar gael i ymgynghori arnynt. Yn dilyn yr ymgynghoriad hwn gellir dechrau cynnal trafodaethau â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnal lleoliad, os bydd unrhyw gymunedau yng Nghymru yn dymuno cychwyn trafodaethau am y posibilrwydd o gynnal lleoliad ar gyfer CGD gyda Llywodraeth Cymru a'r datblygwr.

Trafodaethau, yr hawl i dynnu'n ôl a phrawf o gefnogaeth y cyhoedd

2. 12 Yn ystod eu camau cynnar, bydd y trafodaethau hyn rhwng cymunedau â diddordeb yng Nghymru, Llywodraeth Cymru a'r datblygwr yn debygol o ganolbwyntio ar y datblygwr yn rhoi i gynrychiolwyr cymunedol unrhyw wybodaeth sydd ei hangen arnynt er mwyn ystyried goblygiadau posibl CGD i'w hardal leol - gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig, i wybodaeth am ddaeareg leol, buddsoddiad cymunedol, y stocrestr gwaredu neu'r achos diogelwch ar gyfer CGD. Byddai angen i'r datblygwr wrando ar unrhyw farn a phryderon a fynegid gan gynrychiolwyr cymunedol ac ymateb iddynt.

Hawl i dynnu'n ôl

2. 13 Bydd gan gymuned yr hawl i dynnu'n ôl o drafodaethau â Llywodraeth Cymru a'r datblygwr ar unrhyw gam yn y broses leoli sy'n arwain at y prawf o gefnogaeth y cyhoedd. Os bydd y gymuned yn tynnu'n ôl o drafodaethau gyda'r datblygwr cyn y prawf o gefnogaeth y cyhoedd, daw'r broses leoli yn y gymuned honno i ben. Rhan o waith CRWG fydd nodi sut, a chan bwy, y gellir cychwyn yr hawl i dynnu'n ôl. Caiff cynigion ar gyfer hyn eu cynnwys mewn ymgynghoriad yn y dyfodol.

Y prawf terfynol o gefnogaeth y cyhoedd

2. 14 Er mwyn sicrhau bod y broses o weithio gyda chymunedau yn un gadarn, ac y gall cynrychiolwyr cymunedol (yn ystod trafodaethau ffurfiol) ddwyn y datblygwr i gyfrif mewn perthynas â darparu gwybodaeth, ni wneir y penderfyniad terfynol ynghylch lleoli CGD mewn cymuned nes i brawf o farn y cyhoedd sy'n dangos bod y gymuned o blaid datblygu ar safle penodol gael ei gynnal.
2. 15 Os bydd ymateb y gymuned i'r prawf o gefnogaeth y cyhoedd yn un cadarnhaol, gall y datblygiad fynd ei flaen, gyda'r datblygwr yn gwneud cais am ganiatâd cynllunio ar gyfer CGD a chaniatadau eraill i fwrw ymlaen â'r datblygiad gan y rheoleiddwyr amgylcheddol a rheoleiddwyr diogelwch niwclear. Os bydd yr ymateb i brawf o gefnogaeth y cyhoedd yn un negyddol, ni all y gwaith o ddatblygu CGD fynd rhagddo, a daw'r broses leoli o ran y safle sy'n cael ei ystyried i ben.
2. 16 Yr adeg fwyaf priodol ar gyfer prawf o gefnogaeth y cyhoedd yw pan fydd y gymuned yn meddu ar gymaint o wybodaeth â phosibl i'w galluogi i wneud penderfyniad cwbl hyddysg. Yr adeg fwyaf tebygol ar gyfer hyn yw pan fydd gan y datblygwr ddigon o wybodaeth i fod yn hyderus y gall wneud cais llwyddiannus am ganiatâd i adeiladu'r CGD ar safle penodol. Yng Nghymru, caiff y cais hwn ei ystyried o dan y trefniadau cynllunio ar gyfer Cymru (gweler paragraff 2.47).
2. 17 Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod strwythur a dilysrwydd y prawf o gefnogaeth y cyhoedd yn rhan hanfodol o'r broses leoli. Caiff yr union ddulliau ar gyfer y prawf o gefnogaeth y cyhoedd eu llywio gan argymhellion CRWG, a bydd Llywodraeth Cymru am sicrhau bod y prawf yn mesur lefel y gefnogaeth i ddatblygiad y CGD yn llawn.
2. 18 Ym marn Llywodraeth Cymru bydd cyfuno'r hawl i dynnu'n ôl â'r prawf o gefnogaeth y cyhoedd yn galluogi cymunedau i ganfod mwy am y broses o leoli CGD yn eu hardal gyda'r hyder na fydd CGD yn eu hardal yn mynd rhagddo heb i gefnogaeth y cyhoedd gael ei dangos. Mae gwaith ar sut a chan bwy y gellir cychwyn yr hawl i dynnu'n ôl, ac ar y prawf o gefnogaeth y cyhoedd yn mynd rhagddo yn CRWG. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd angen datrys y materion hyn ac ymgynghori â'r cyhoedd yn eu cylch mewn pryd i lywio trafodaethau ffurfiol gyda chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad.

Hawl i dynnu'n ôl gan y datblygwr

2. 19 Gall y datblygwr, a fydd yn gyfrifol am ddiogelwch, diogelu'r amgylchedd a gweithredu'r CGD mewn ffordd gosteffeithiol drwy gydol oes y rhaglen, hefyd ddod â'r broses leoli mewn cymuned (neu gymunedau) i ben ar unrhyw adeg, er mwyn ystyried opsiynau amgen mewn mannau eraill.

Cefnogi cymunedau

2. 20 Cydnabu Llywodraeth Cymru y bydd angen cefnogi cymunedau er mwyn gallu gweithredu fel partneriaid cyfartal mewn unrhyw drafodaethau gyda'r datblygwr a Llywodraeth Cymru
2. 21 Yn y Papur Gwyn, *Implementing Geological Disposal: A Framework for the long-term management of higher activity radioactive waste* Gorffennaf 2014 (Papur Gwyn 2014⁹), a gyhoeddwyd gan yr Adran Ynni a Newid Hinsawdd, nododd Llywodraeth y DU, ar ôl i drafodaethau ffurfiol ddechrau, mai'r datblygwr fydd yn gyfrifol am ad-dalu'r costau angenrheidiol y byddai cynrychiolwyr y gymuned yn mynd iddynt drwy gymryd rhan yn y broses leoli. Bydd angen datgelu unrhyw weithgaredd y gellir ei ariannu yn gyhoeddus. Drwy gydol y cyfnod o drafodaethau ffurfiol rhwng cynrychiolwyr y gymuned a'r datblygwr, byddai ymgysylltu ehangach â'r gymuned leol a rhanddeiliaid eraill â diddordeb hefyd, a thelid cost y gweithgarwch ymgysylltu hwnnw gan y datblygwr.
2. 22 Mae Llywodraeth Cymru yn croesawu ymrwymiad Llywodraeth y DU i sicrhau y caiff y costau y bydd cymunedau sy'n cymryd rhan mewn trafodaethau yn mynd iddynt yn cael eu had-dalu.

Buddsoddiad cymunedol

2. 23 Bydd adeiladu a gweithredu CGD yn brosiect gwerth biliynau o bunnau a fydd yn darparu cyflogaeth sgil uchel i gannoedd o bobl dros sawl degawd. Bydd CGD yn creu 570 o swyddi uniongyrchol dros oes y prosiect, ar gyfartaledd, gyda nifer y gweithwyr yn cynyddu i fwy na 1,000 yn ystod y cam adeiladu ac ar ddechrau'r cam gweithredu¹⁰. Bydd CGD yn cyfrannu'n sylweddol at yr economi leol a'r fframwaith economaidd-gymdeithasol ehangach. Hefyd, mae'n debygol y bydd sgil-fanteision i ddiwydiant, buddsoddiadau mewn seilwaith, manteision

⁹ DECC, *Implementing Geological Disposal: A Framework for the long-term management of higher activity radioactive waste*. Gorffennaf 2014 <https://www.gov.uk/government/publications/implementing-geological-disposal> (Saesneg yn unig)

¹⁰ <http://bit.ly/1mbMsgD> (Saesneg yn unig)

i addysg leol neu adnoddau academaidd, ac effeithiau cadarnhaol ar ddiwydiannau gwasanaethau lleol sy'n cefnogi'r cyfleuster a'i weithlu. Mae hefyd yn debygol o olygu buddsoddiadau mawr mewn cyfleusterau trafniadaeth lleol a seilwaith arall, a fyddai'n aros ar ôl i'r cyfleuster gael ei gau.

2. 24 Felly, mae cynnig lleoliad ar gyfer CGD yn debygol o ddod â manteision economaidd sylweddol i gymuned o ran cyflogaeth a seilwaith, a fydd yn parhau dros gyfnod hir yn enwedig am fod disgwyl i CGD fod yn weithredol am fwy na chanrif.
2. 25 Drwy gynnig lleoliad ar gyfer CGD bydd cymuned yn darparu gwasanaeth hanfodol i'r DU gyfan. Fel prosiectau seilwaith mawr eraill, bydd adeiladu a gweithredu CGD yn cael effeithiau lleol sylweddol ar y gymuned sy'n cynnig lleoliad yn enwedig am ei bod yn bosibl na fwriedir cau cyfleuster yn derfynol am o leiaf 100 mlynedd, sy'n golygu bod datblygu a gweithredu CGD yn fater sy'n pontio cenedlaethau.

Buddsoddiad cymunedol hirdymor

2. 26 Gan gydnabod y gwasanaeth hanfodol hwn, nododd Llywodraeth y DU ym Mhapur Gwyn 2014 y bydd yn darparu buddsoddiad ychwanegol i'r gymuned sy'n cynnig lleoliad ar gyfer CGD, er mwyn helpu i sicrhau cymaint o fuddiannau economaidd sylweddol â phosibl sy'n rhan annatod o gynnal prosiect seilwaith o arwyddocâd cenedlaethol. Gallai'r rhain gynnwys buddsoddi mwy mewn addysg a sgiliau lleol, gwella seilwaith trefniadaeth a gwella cyfleusterau hamdden. Caiff y defnydd a wneir o'r buddsoddiad ei deilwra i ddiwallu anghenion ardaloedd penodol a'i reoli'n lleol er mwyn sicrhau manteision hirdymor, ystyrllon sy'n canolbwyntio ar sicrhau gwaddol economaidd a chymdeithasol cadarnhaol sy'n deillio o'r datblygiad. Felly, mae'r buddsoddiad hwn yn ychwanegol at y buddsoddiad a'r swyddi a ddenir i ardal o ganlyniad i brosiect seilwaith mawr o'r fath. Mae hefyd yn ychwanegol at unrhyw gytundebau rhwng y datblygwr a chymunedau i liniaru effeithiau pan fydd y cyfleuster yn cael ei adeiladu ac at arian a ddarparwyd i'w gwneud yn haws i'r gymuned gymryd rhan yn y broses leoli.
2. 27 Mae Papur Gwyn 2014 yn nodi y bydd y buddsoddiad ychwanegol hwn yn un sylweddol sy'n debyg i brosiectau CGD rhyngwladol eraill, ac y bydd yn gallu sicrhau manteision sy'n pontio cenedlaethau ac sy'n benodol i'r gymuned sy'n cynnig lleoliad ar gyfer CGD.

Buddsoddiad cymunedol cynnar

2. 28 Ym Mhapur Gwyn 2014 nododd Llywodraeth y DU hefyd y bydd yn sicrhau bod buddsoddiad ar gael ar gam cynnar yn y broses leoli ar gyfer CGD, er mwyn helpu i ddatblygu cymunedau sy'n ymgysylltu'n gadarnhaol â'r broses er mwyn dod o hyd i safle (neu safleoedd). Sicrheir bod buddsoddiad cymunedol gwerth hyd at filiwn o bunnau

(£1m) y flwyddyn fesul cymuned sy'n cymryd rhan yn broses ar gael ar gamau cynnar y broses leoli. Byddai'r swm hwn o fuddsoddiad cymunedol yn cynyddu i ddwy filiwn a hanner o bunnau (£2.5m) y flwyddyn ar gyfer y gymuned (neu gymunedau) sy'n symud ymlaen i gam yr ymchwiliadau tyllau turio ymwithol a gynhelir er mwyn asesu safle (neu safleoedd) a allai fod yn addas. Byddai'r arian hwn ond yn parhau gyhyd ag y mae'r gymuned yn parhau i gymryd rhan yn y broses.

2. 29 Ni ddylai'r buddsoddiad cynnar hwn wneud iawn am ddiffygion mewn cyllidebau lleol, mae'n rhaid ei wario yn unol ag arfer gorau o ran sicrhau gwerth am arian, mae'n rhaid iddo sicrhau manteision amgylcheddol, cymdeithasol a / neu economaidd lleol mesuradwy a bod yn amlwg yn ychwanegol at arian ymgysylltu neu unrhyw arian o dan adran 106 a ddarparwyd fel rhan o'r mesurau lliniaru ar gyfer gwaith ymchwilio. Byddai'r gymuned yn cadw'r buddsoddiad hwn hyd yn oed pe na bai'r gwaith o ddatblygu CGD yn yr ardal dan sylw yn mynd yn ei flaen.
2. 30 Cred Llywodraeth Cymru hefyd y bydd cynnig lleoliad ar gyfer CGD yn ymrwymiad sylweddol gan gymuned ar ran y DU gyfan. Felly, mae Llywodraeth Cymru yn croesawu ymrwymiad Llywodraeth y DU i ddarparu buddsoddiad cymunedol ar gyfer cymunedau sy'n cymryd rhan mewn trafodaethau ynghylch cynnig lleoliad ar gyfer CGD ac ar ôl hynny os caiff CGD ei ddatblygu mewn cymuned.
2. 31 Mae Llywodraeth Cymru wedi cael sicrwydd y bydd unrhyw arian, o ran costau sy'n gysylltiedig â chymryd rhan mewn trafodaethau a buddsoddiad cymunedol cyn ac ar ôl unrhyw benderfyniad terfynol gan gymuned i gynnig lleoliad ar gyfer CGD, ar gael i gymunedau yng Nghymru a allai gynnig lleoliad ar yr un sail ag y mae ar gael i gymunedau yn Lloegr.
2. 32 Bydd CRWG yn datblygu argymhellion ar fanylion y strwythurau ar gyfer alldalu buddsoddiad cymunedol: y dulliau y dylid eu defnyddio i sianelu arian i gymuned, pwy ddylai ddal yr arian buddsoddi a ddarperir gan Lywodraeth y DU, ac enghreifftiau o'r mathau o brosiectau y gallai eu cefnogi. Maes o law, wrth i gymunedau ymuno â'r broses, bydd y datblygwr yn gweithio mewn partneriaeth â chynrychiolwyr y gymuned er mwyn datblygu cynllun sy'n benodol i'r ardal leol ac sy'n nodi'r ffordd orau o fuddsoddi arian ychwanegol yn eu hardal. Bydd Llywodraeth Cymru yn ymgynghori ar gynigion yn seiliedig ar argymhellion CRWG.

Rhoi gwybodaeth i gymunedau

2. 33 Cred Llywodraeth Cymru mai dim ond mewn partneriaeth â chymunedau sy'n barod i ystyried cynnig lleoliad drwy drafodaethau agored a hyddysg y gellir gweithredu gwaredu daearegol yng Nghymru.

Mae Llywodraeth Cymru o'r farn y bydd angen i gymunedau allu cael gafael ar wybodaeth briodol er mwyn gwneud penderfyniadau ynghylch a ddylent gymryd rhan mewn trafodaethau ynghylch y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer CGD. Mae Llywodraeth Cymru hefyd o'r farn y bydd angen i gymunedau allu cael cyngor arbenigol allanol yn ystod trafodaethau fel y gallant fod yn hyderus bod eu buddiannau yn cael eu diogelu a bod datganiadau a all gael eu gwneud gan gyrff gwahanol yn ystod y cyfnod trafod yn gywir.

Rhaglen sgrinio daearegol genedlaethol

2. 34 Ym Mhapur Gwyn 2014 nododd Llywodraeth y DU y byddai RWM yn darparu rhaglen sgrinio daearegol genedlaethol, ymarfer a fyddai'n ystyried yn gyntaf pa briodoleddau daearegol a ddylai gael eu hystyried wrth lunio canllawiau sgrinio lefel uchel gan ddefnyddio gwybodaeth ddaearegol sydd eisoes yn bodoli ac yn seiliedig ar ofynion yr achos diogelwch. Yna caiff y canllawiau lefel uchel eu cymhwyso ledled y wlad, er mwyn dwyn ynghyd y wybodaeth ddaearegol lefel uwch sy'n berthnasol i achosion diogelwch CGD. Cadarnhaodd Llywodraeth Cymru ar y pryd y byddai'r rhaglen sgrinio daearegol genedlaethol yn cwmpasu Cymru ac y byddai ar gael i gymunedau yng Nghymru. Trafodir hyn yn Atodiad 4 i ddatganiad polisi Llywodraeth Cymru ar reoli a gwaredu GUA a gweddillion tanwydd os datgenir eu bod yn GUA.
2. 35 Yn ystod y cyfnod cyn i drafodaethau ffurfiol ddechrau, bydd y datblygwr hefyd yn cynnal gweithgareddau er mwyn esbonio gwyddoniaeth a pheirianeg gwaredu daearegol a materion sy'n bwysig i'r cyhoedd. Nod y gweithgareddau hyn fydd rhannu gwybodaeth a meithrin dealltwriaeth er mwyn hwyluso trafodaethau ffurfiol gyda chymunedau yn y dyfodol ac, yn y tymor hwy, helpu i weithredu gwaredu daearegol yn llwyddiannus.

Cael barn arbenigwyr annibynnol

2. 36 Yng Nghymru, Llywodraeth Cymru a'r datblygwr fydd y pwyntiau cyswllt cyntaf i'r rhai sydd â chwestiynau am y broses o leoli CGD. Mae'r datblygwr, Radioactive Waste Management Limited (RWM) eisoes yn cynnal cofrestr ryngweithiol o faterion¹¹ sy'n cynnig cyfle i randdeiliaid fynegi eu barn ar faterion technegol sy'n hysbys i'r datblygwr, ac i'r datblygwr ymateb iddynt, fel rhan o ymrwymiad i fod yn agored ac yn dryloyw.
2. 37 Yn ogystal â hyn, bydd yn bwysig bod gan bob parti sy'n cymryd rhan yn y broses leoli hyder yng nghywirdeb y wybodaeth wyddonol a ddarperir i gymunedau, yn arbennig os gwneir datganiadau croes gan

¹¹ Mae Cofrestr Materion Cyfleusterau Gwaredu Daearegol yr Awdurdod Datgomisiynu Niwclear yn gronfa ddata chwiliadwy ar-lein y gellir cael mynediad iddi drwy wefan yr Awdurdod Datgomisiynu Niwclear. <http://bit.ly/1j3n0Uj> (Saesneg yn unig)

bartïon gwahanol yn ystod y broses leoli, fel Llywodraeth y DU, y datblygwr neu sefydliadau ymgyrchu.

2. 38 Ers cyhoeddi Papur Gwyn 2014 mae Llywodraeth y DU wedi gweithio gyda Chymdeithasau Dysgedig perthnasol i ddatblygu manylion dull a allai alluogi eu haelodau ac arbenigwyr eraill i ymgysylltu â'r materion hyn. O ystyried eu gwybodaeth gyfunol, mae'r sefydliadau hyn yn dra chymwys i awgrymu pwy sydd yn y sefyllfa orau i roi barn arbenigol annibynnol.
2. 39 Ni fydd aelodau'r Cymdeithasau Dysgedig yn gwneud penderfyniadau, yn darparu argymhellion nac yn rhoi cyngor. Yn hytrach, gallant gynnig barn arbenigol annibynnol ar y pwnc y gall y sawl sy'n gofyn amdani ei defnyddio i lywio ei brosesau neu ei ystyriaethau ei hun. Gan ddibynnu ar y pwnc, gellir galw ar aelodau'r Cymdeithasau Dysgedig yn unigol neu fel rhan o banel er mwyn cynnig barn gyfunol.
2. 40 Bydd y dull hwn yn caniatáu i gymunedau, y datblygwr, a'r Llywodraeth (Llywodraeth Cymru neu Lywodraeth y DU) i gael barn trydydd parti, annibynnol ar faterion a heriwyd yn ystod y broses o leoli CGD. Bydd ar gael o'r adeg yn 2016 pan fydd cymunedau yn gallu dechrau trafodaethau ffurfiol.

Rhoi gwybod am y stocrestr o wastraff i'w waredu

2. 41 Mae'r gwastraff sy'n cael ei ystyried ar gyfer ei waredu mewn CGD, sef y stocrestr o wastraff i'w waredu, o'r pwys pennaf i drafodaethau gyda chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad ac yn y gorffennol mae pryder wedi'i fynegi ynghylch yr ansicrwydd a allai godi ynglŷn â faint o wastraff a allai gael ei anfon i CGD ac, yn benodol, oblygiadau gwastraff o raglen o orsafoedd ynni niwclear newydd.
2. 42 Felly, mae gwybodaeth am y stocrestr o wastraff i'w waredu o bwys arbennig i gymunedau sy'n ystyried dechrau trafodaethau ynghylch y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer CGD a hefyd i gymunedau yn ystod trafodaethau. Mae paragraff 2.15 yn ATODIAD 1 y ddogfen bolisi yn nodi bod y stocrestr o wastraff i'w waredu yn cynnwys categorïau gwahanol o wastraff a deunydd. Mae sicrwydd rhesymol, yn achos rhan helaeth o'r stocrestr, na fydd y rhestr hon yn newid yn sylweddol. Mae'r rhestr yn rhoi'r darlun mwyaf cyflawn posibl o'r stocrestr o wastraff i'w waredu ac fe'i cyflwynir fel y cyfryw er mwyn rhoi hyder i gymunedau sy'n ystyried cynnig lleoliad ar gyfer CGD na fydd yn ehangu'n sylweddol dros amser.
2. 43 Ym Mhapur Gwyn 2014 mae Llywodraeth y DU wedi nodi, pe bai'r rhestr o wastraff a mathau o ddeunyddiau i'w gwaredu'n ddaearogol yn newid yn sylweddol – er enghraifft, pe bai math arall o wastraff y byddai Llywodraeth y DU am ei waredu mewn CGD – y byddai angen trafod y newid hwn a chytuno arno gyda'r gymuned a oedd yn ystyried cynnig lleoliad (neu a oedd wedi cytuno i gynnig lleoliad) ar gyfer CGD. Byddai angen cytuno ar broses ar gyfer cytuno ar newidiadau

sylweddol i'r stocrestr o wastraff i'w waredu, gan gynnwys unrhyw gamau lliniaru pellach neu unrhyw arian buddsoddi cymunedol ychwanegol, cyn i gymuned ymrwymo i gynnig lleoliad ar gyfer CGD.

2. 44 Mae Llywodraeth y DU wedi nodi, yn y stocrestr o wastraff i'w waredu, swm penodol o weddillion tanwydd a GLG o raglen adeiladu gorsafoedd ynni niwclear newydd sydd i'w gwmpasu gan y broses o leoli CGD. Bwriedir i hyn sicrhau bod cymunedau sy'n ystyried cynnig lleoliad ar gyfer CGD yn cael darlun mor gyflawn â phosibl o'r gwastraff y bwriedir ei anfon i CGD yn eu hardal leol, er mwyn eu galluogi i wneud penderfyniad cwbl hyddysg ynghylch a ddylent gynnig lleoliad ar gyfer cyfleuster. Uchelgais ddatganedig gyfredol y diwydiant ar gyfer datblygiadau niwclear newydd yw 16 GigaWat trydanol. Nid targed a bennwyd gan y Llywodraeth yw hwn a hoffai Llywodraeth y DU weld y diwydiant yn cyflwyno cynlluniau ar gyfer datblygiadau pellach yn y dyfodol. Pe bai hynny'n digwydd, byddai angen i Lywodraeth y DU drafod mater gwaredu'r gweddillion tanwydd a GLG ychwanegol hyn ag unrhyw gymunedau sy'n cymryd rhan yn broses o leoli CGD a chytuno ar sut i'w gwaredu, gyda'r bwriad naill ai o ehangu unrhyw gynllun i ddatblygu cyfleuster sy'n bodoli eisoes neu chwilio am gyfleusterau amgen.
2. 45 Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi'r bwriad i sicrhau bod cymunedau a allai gynnig lleoliad yn cael cymaint o wybodaeth am y stocrestr â phosibl er mwyn llywio trafodaethau a rhoi sicrwydd i gymunedau ynghylch eu hymrwymiad posibl. Mae Llywodraeth Cymru yn croesawu'r ymrwymiad a wnaed gan Lywodraeth y DU y caiff unrhyw newid i'r math o wastraff sy'n cael ei ystyried neu'r symiau a nodir ar hyn o bryd yn y stocrestr o wastraff i'w waredu, gan gynnwys newidiadau sy'n deillio o estyniad o'r amcangyfrif cyfredol o ddatblygiadau niwclear newydd¹², mewn CGD ei drafod ac y cytunir arno gyda'r gymuned a allai gynnig lleoliad. Mae Llywodraeth Cymru yn croesawu'r ymrwymiad, os na chytunir ar newidiadau i'r stocrestr, na chaiff y gwastraff ychwanegol ei anfon i'r CGD sy'n cael ei drafod.

¹² Neilltuir cymeradwyaeth ar gyfer gorsafoedd ynni niwclear newydd i Lywodraeth y DU; ni chaiff ei ddatganoli i Lywodraeth Cymru. (Saesneg yn unig)

Cynllunio

2. 47 Mater datganoledig yw cynllunio a byddai unrhyw CGD yng Nghymru yn ddarostyngedig i'r system gynllunio yng Nghymru. Ystyrir hyn yn y blwch testun isod.

Mater datganoledig yw cynllunio a byddai unrhyw CGD yng Nghymru yn ddarostyngedig i'r system gynllunio yng Nghymru. Mae'r trefniadau cynllunio yng Nghymru yn wahanol i'r rhai yn Lloegr a bydd angen rhoi ystyriaeth bellach i'r materion cynllunio sy'n effeithio ar y posibilrwydd o leoli CGD yng Nghymru. Ni fydd hyn yn newid safbwynt Llywodraeth Cymru mai dim ond ar sail partneriaeth wirfoddol â chymuned neu gymunedau sy'n barod i gynnig lleoliad y gellir gweithredu gwaredu daearegol.

Darperir y fframwaith polisi cynllunio yng Nghymru gan *Bolisi Cynllunio Cymru/Polisi Cynllunio Mwynau Cymru (PPW/MPPW) a Nodiadau Cyngor Technegol* amrywiol a *Nodiadau Cyfarwyddyd Cynllunio Mwynau*. Gyda'i gilydd maent yn gosod y cyd-destun ar gyfer paratoi Cynlluniau Datblygu Lleol ac ar gyfer gwneud penderfyniadau mewn perthynas â phob math o gynnig datblygu.

Mae Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 yn cyflwyno fframwaith modern ar gyfer darparu gwasanaethau cynllunio yng Nghymru, gan gynnwys yr egwyddor o gategori newydd o ddatblygiad ar gyfer y ceisiadau cynllunio datganoledig mwyaf a mwyaf cymhleth yn dechnegol lle y byddai Gweinidogion Cymru yn ysgwyddo'r cyfrifoldeb. Yn y dyfodol bydd fframwaith polisi cynllunio cenedlaethol ategol yn parhau a bydd angen rhoi sylw manwl i'r fframwaith hwn dros y misoedd i ddod er mwyn sicrhau ei fod yn addas i'r diben. Bydd unrhyw gynnwys polisi newydd sy'n ymwneud â gwaredu daearegol yn ddarostyngedig i ymgynghoriad llawn.

Gelwir y categori newydd o ddatblygiad ar gyfer y ceisiadau cynllunio seilwaith mwyaf yn ddatblygiadau o arwyddocâd cenedlaethol (DNS) a lanswyd ymgynghoriad ar yr is-ddeddfwriaeth sy'n gysylltiedig â'r gyfundrefn newydd ar 20 Mai a chaeodd ar 12 Awst 2015. Ceisiodd yr ymgynghoriad farn ar agweddau gweithdrefnol y gyfundrefn newydd a chaiff offeryn statudol i weithredu'r gyfundrefn ei gyflwyno maes o law. Rhagwelir y cynhelir y gwerthusiad cyfnodol o'r broses DNS, pan fydd mewn grym ac yn weithredol. Bydd y gwerthusiad hwn yn cynnwys adolygu'r prosiectau sy'n gymwys fel DNS a'r trothwyon perthnasol a all fod yn gymwys yn rheolaidd.

Mae Llywodraeth Cymru yn datgan yn glir mai dim ond ar sail cyfranogiad parod mewn trafodaethau gan gymuned neu gymunedau a allai gynnig lleoliad, dod â'r trafodaethau hynny i ben yn llwyddiannus a chael canlyniad cadarnhaol mewn prawf o gefnogaeth y cyhoedd y gall gwaredu daearegol fynd rhagddo yng Nghymru. Gall y trafodaethau bara am ddegawd neu fwy ac mae'r ymgynghoriad hwn yn cynnig y byddai cais cynllunio ond yn cael ei wneud ar ôl y prawf o gefnogaeth y cyhoedd.

Mae'r polisi ar gymhwyso'r gyfundrefn gynllunio newydd yng Nghymru wrthi'n cael ei ddatblygu. Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru o'r farn ei bod yn bwysig bod yn eglur ar y cam hwn, i gymunedau yng Nghymru a all fod yn ystyried cynnal trafodaethau ar y posibilrwydd o gynnig lleoliad ar gyfer CGD ac i awdurdodau cynllunio lleol, ynghylch sut y gellir cymhwyso'r gyfundrefn gynllunio at CGD.

Amseriad trafodaethau â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad

2. 48 Ym Mhapur Gwyn 2014¹³ cadarnhaodd Llywodraeth y DU nad yw'n cynnig dechrau trafodaethau ffurfiol â chymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad yn Lloegr nes bod y camau cychwynnol a nodwyd ym Mhapur Gwyn 2014 yr Adran Ynni a Newid Hinsawdd wedi'u cwblhau.
2. 49 Daw Diagram 1 isod o Bapur Gwyn 2014 ac mae'n dangos sut y gellir datblygu'r broses yn Lloegr a Gogledd Iwerddon ac yn rhoi amserlenni dangosol. Cred Llywodraeth Cymru fod amserlen hir debyg yn debygol o fod yn gymwys yng Nghymru os bydd cymuned neu gymunedau yn ceisio cynnal trafodaethau ynghylch cynnig lleoliad ar gyfer CGD, o gofio'r angen i roi'r wybodaeth a'r hyder sydd ei angen i wneud penderfyniadau i gymunedau a allai wirfoddoli i gynnig lleoliad.

Diagram 1: Sut y gallai'r broses fynd rhagddi

Noder: Cymerwyd y diagram hwn o Bapur Gwyn yr Adran Ynni a Newid Hinsawdd a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2014.

¹³ DECC, *Implementing Geological Disposal: A Framework for the long-term management of higher activity radioactive waste*. Gorffennaf 2014 <https://www.gov.uk/government/publications/implementing-geological-disposal> (Saesneg yn unig)

2. 50 Er mwyn gwneud y broses leoli yn fwy hyblyg, bydd cynrychiolwyr cymunedol yn gallu cymryd rhan mewn trafodaethau a chael gwybodaeth heb orfod gwneud ymrwymadau ffurfiol i barhau i gymryd rhan yn y broses. Dylai cymunedau allu fwrw ati gyda'r broses ar y cyflymdra y maent yn teimlo'n gyfforddus gydag ef, ac sy'n adlewyrchu eu hanghenion, ac na ddylai mynediad at wybodaeth gael ei gyfyngu gan bwyntiau penderfynu a bennwyd ymlaen llaw.